

MÕNINGAID KÜSIMUSI EESTI KEELE ÕPETAMISEL.

Eesti keele õpetamisel meie täienduskoolides pean kõige tähtsamaks kolme küsimust: õigekirja harjutamine, grammatika õpetamine ja sõnavara rikastamine koos kirjandite kirjutamisega.

Igas keeles on grammatika tundmine õigekirja aluseks. Kui me aga täienduskoolides liiga palju aega kulutame grammatika reeglite seletamisele ja nende rakendamisele, siis piiratud tundide arvu tõttu jääb aeg vägisi napiks tegeliku õigekirja harjutamiseks. Tulemus võib kergesti olla paradoksaalne: õpilased tunnevad küll eesti keele grammatika reegleid, aga ei oska siiski õigesti kirjutada. Seda olukorda arvestades olen juba aastaid rakendanud täienduskoolis nn. mehhaanilist õigekirja õppimise meetodit. Igaks koolipäevaks õpilased õpivad kodus lugema ühe lugemispala. Sellest samast lugemispalast nad valmistuvad kodus kirjutama etteütlust vanemate kaasabil. Teisest õppeaastast alates olen igal koolipäeval olen teinud etteütluste ettevalmistatud palast. Sellest õpitud palast õpetaja valib lauseid etteütluks: nooremates klassides 5 lauset ja vanemates klassides 10 lauset. Tingimata tuleb silmas pidada, et oleks võetud need sõnu lausetesse, millede õigesti kirjutamine teeb õpilastele raskusi, kõigepealt sõnu, kus esinevad eestipärased häälikud: ä, ö, ü ja õ. Väga soovitatavad on ka astmevaheldusega sõnad. Nii harjuvad õpilased kuulmise järgi kirjutama k, p, t kas ühe- või kahekordselt, ilma et neil oleks tarvis süveneda astmevahelduse keerukasse süsteemi. Kõik etteütluste tuleb samal päeval parandada ja õpilastele tagasi anda. Sellega püsib õpilastel elav huvi tehtud vigade vastu. Mitterahuldavate tulemuste puhul püüavad nad järgmiseks tunniks rohkem ja paremini õppida.

Grammatika õppimise ulatust tuleb küll olude sunnil piirata, aga mitte täiesti unarusse jätta. Esmajärgulise tähtsusega on need peatükid grammatikas, mis selgitavad tegelikke õigekirja küsimusi. Täienduskoolides me püüame õpi-

lastele vigadeta eesti keele lugemist ja kirjutamist õpetada. Ainult kuulmise põhjal ei oska õpilase näiteks vahet teha ega õigesti kirjutada: jõudsin, püüdsin, tundsin jt., kus esineb "d" ja kartsin, peitsin, lootsin jt., kus esineb "t". Samuti sõnades: vaprad, leplik, lõplik jt. on kuulmise järgi kahekordne pp, alles vastav reegel selgitab, et siin kirjutatakse ühekordne p. Vastavate reeglite mittetundmisel ei oska ka õpilased õigesti tarvitada suurt ja väikest algustähte. Miks on "eesti keel" väikese algustähena ja "Eesti riik" suure algustähena? Või millal tarvitame -gi ja millal -ki liidet? Aga neid vajalikke reegleid tuleb küll korduvalt harjutada ja nende rakendamist rohkete näidete varal pähe kulutada.

Pealeselle on grammatikas veel peatükke, milledest ei saa vaikides mööda minna, aga milledega on ajanappuse tõttu võimalik ainult pealiskaudselt tutvuneda. Üheks niisuguseks peatükiks on astmevaheldus, mis on väga omapärane nähe eesti keeles ega esine lääne-euroopa keeltes. Tegelikult on aga astmevaheldus liiga ulatuslik peatükk täienduskoolide jaoks. Samuti oleks käänamist ja pööramist võimatu täies ulatuses õpetada. Küll tuleks kõigi 14 käändega ainsuses ja mitmuses, ~~aga~~ ^{tutvuneda} tegelikul käänamisel tarvitada ainult 4 peakäänet. Tüüpsõnade järgi käänamine langeb ära oma suure ulatuse ja keerukuse tõttu. Selle asemel on praktiline valida kindel grupp käändsõnu, millede käänamist siis põhjalikult harjutada (näiteks: kapp, sukk, pott, tütar, rikas jt.). Pööramisel õpilased peaksid oskama moodustada olevikku ja minevikku. Kõneviiside moodustamine käib ülejõu, paremal juhul saaks nendega ainult pealiskaudselt tutvuneda.

Sõnavara rikastamine on väga tähtis peatükk eesti keele õpetamisel. Mida väiksem on õpilase sõnavara, seda raskem on tal ennast väljendada nii suuliselt kui ka kirjalikult. Meile kõigile arusaadavalt põhjusil on täienduskoolides

õpilaste sõnavara tunduvalt väiksem kui Eestis. Sellepärast on äärmiselt tarvilik, et me rohkesti aega kulutame õpilaste sõnavara rikastamisele. Lugemispaladest peame laskma õpilaste kirjutada oma vihikutesse kõik tundmatud sõnad. Neile sõnadele tuleb klassis ühiselt tähendus leida ja see üles kirjutada. Kui vähegi aega jätkub, siis peaksid õpilased uute õpitud sõnade kohta lauseid moodustama. Kui näiteks lugemispallas esineb sõna "kuusk", siis on hea võimalus ka teiste puude nimetusi meelde tuletada, nagu : mänd, kask, lepp jt. Konkreetsete mõistete puhul on teretulnud vastavad selgitavad pildid. Neid pilte saab alati välja võtta ja varem õpitud sõnu korrata. Üldse on suured seinale riputatud pildid suurepäraseks vahendiks vabalt jutustamise arendamiseks ja ~~peegutamiseks~~ ergutamiseks. Kuid sõnavara rikastamisel tuleb rangelt kinni pidada põhimõttest, et põhjalikku selgitust vajavad need sõnad, millel on praktiline väärtus igapäevases keeletarvituses. Oleks asjatu pikemalt peatuda niisugustel sõnadel, nagu: purema, raag, käbe, lõpused jt. A. Laane Emakeeleõpikus on harjutusi sõnavara rikastamiseks, näiteks sõnadele vastandite leidmine või tähenduse järgi õigesse gruppi ~~as-~~asetamine.

Kirjandite peamiseks ülesandeks on õpilaste väljendusoskuse arendamine kirjas. Aga õpilased saavad siin ka praktiliselt tarvitada muidu igapäevases elus vähem tuntud sõnu. Kirjandid võivad olla kas vabal teemal või ettelootud teksti ümberjutustamine. Ümberjutustamiseks on soovitav valida lihtsa tegevusega lühijutt, mis võiks olla ka naljakas, näiteks: Kaval Antsu ja Vanapagana lood. Kuid täienduskoolide õpilaste lugemistasemele vastavaid lugusid leidub küllaldaselt Vaba Eesti Sõna noorte kaasandes Noorte Sõna. Õpetaja loeb valitud loo ilmekalt ette, eelistan kaht korda lugemist. Ta kirjutab ~~va~~ vähemtuntud sõnad ja ka väljendid tahvlile, et need oleksid kirjandi kirjutamise ajal õpilastele näha. Õpilaste kirjutatud kirjandid näitavad ka õpilaste üldist keeletaset. Nendele õpilastele, kes kodus kõnelevad rohkem inglise kui eesti keelt, tekitab eesti keelsete lausete moo-

dustamine väga suuri raskusi.

Eestikeelsete raamatute lugemine suurendab kiiresti sõnavara. Kuid seda saab ainult kodus teha vabal ajal. Küll oleks aga mõeldav, et nendes täienduskoolides, kus käiakse koos igal nädalal, loetakse klassis katkendeid eesti algupärastest raamatutest. Katkendid peaksid olema valitud nii huvitavad, et nende klassis lugemine ergutaks õpilasi kodus kogu teost lugema.

Kui suures ulatuses täpselt üht või teist küsimust eesti ^{keele} ~~kundides~~ käsitleda, see oleneb suurel määral õpilaste üldisest keeletasemest, tundide arvust ja tundide ettevalmistamisest kodudes.

Leida Juks,

N.Y. Eesti Haridusseltsi

~~Eesti~~ Täienduskooli õpetaja.

